

»» RÍKISFELAGS- SKAPURIN GER OKKUM STØRRI OG STERKARI ««

RÍKISFELAGSSKAPURIN Tað eru Føroyar og Grønland, sum gera av, um tey skulu verða sjálvstøðug, sigur forsætisráðharrin Helle Thorning-Schmidt. Hon heldur kortini, at sjálvstýrismyndugleikarnir vilja heldur menna seg innan fyri karmarnar, sum ríkisfelagsskapurin hevur sett

Bo Lidegaard, Politiken

Sum danska stýrisskipanin er skrúvað saman, eru ikki nógv øki, sum forsætisráðharrin hevur beinleiðis ábyrgd av. Men ríkisfelagsskapurin er eitt undantak. Tað er heldur ikki av tilvild. Hóast tað í roynd og veru ofta er uttanríkisráðið, sum hevur dagliga samskiptið við Føroyar og Grønland um hendi, tá tað ræður um teirra samband við umheimin, er tað forsætismálaráðið, sum hevur yvirskipaðu ábyrgdina av ríkisfelagsskapinum og fyri samstarvinum millum einstøku partarnar í ríkinum. Men hvussu ímyndar Helle Thorning-Schmidt sær, at ríkisfelagsskapurin fer at mennast næstu árin?

Forsætisráðharrin tekur ímóti á skrivstovu síni. Samrøðan um ríkisfelagsskapin hevur verið í álmanakkanum leingi, og hon hevur havt tíð at hugsa gjølla um tað, sum føroyski lögmaðurin og grønlendski landsstýrisformaðurin hava sagt í samrøðunum, sum Politiken hevur borið seinastu vikurnar.

»Ríkisfelagsskapurin er eindømi og nakað, vit skulu vera sera fegin um – fegin

um tað, vit hava saman, men eisini, hvussu vit hava dagført og ment ríkisfelagsskapin seinastu 10-12 árin. Har er nógv hent. Tað vísir seg, at vit kunnu rúma traditióinini, men avgjørt eisini moderniseringini og endurnýggjanini. Nakað, eg havi varnast, er serliga, at ríkisfelagsskapurin er nógv meira enn ríkisveitingin. Tað er mentanarligt, tað er vinarligt, tað er familja, og tað er nakað, ið er sera tætt.

»Vónandi hava vit eisini ein ríkisfelagsskap um 10 og 20 ár, sum er dagfjórður, og sum hevur verið fyri stórar modernisering. Eg vóni, at vit enn hava ríkisfelagsskapin, tí tað er sanniliga serstakt, tað vit hava saman, og tað skulu vit varðveita.

Sær tú fyri tær, at verandi sjálvstýrisskipan, sum er galdandi í Føroyum og Grønland, er seinasta fetið á teirra sjálvræðisleið? Ella heldur tú, at tann tilgongdin er longri burtur, og at tað ber til at menna ríkisfelagsskapin innan fyri karmarnar, sum Grundlógin hevur sett?

»Tað stutta svarið er, at tað eru grønlendarar og føroyingar, sum gera av, hvat næsta fetið er. Sum eg síggi menningina seinastu 12 árin,

har Føroyar og Grønland hava fingið sjálvstýri, og har oyggjarnar spakuliga, men stútt hava tikið málsøkið til sín at umsita, er tann lögfrøðiliga støðan jú í lagi.

»Tað eru nú Føroyar og Grønland, sum taka avgerðina, hvørji málsøki, tey vilja umsita. Tað er ein av fyrimuninum við hesari sjálvstýrisskipanini, at danska stjórnin skal ikki koma sær uppí tað. Tað stýra grønlenska og føroyska fólkaræðið fullkomiliga. Tá fesk málsøkir taka seg upp, mugu vit finna aðrar hættir at samstarva og skapa nýggjar karmar fyri hesum samstarvinum. Tað eru vit í holt við nú við ráevni. Tann móguleikan hevur ríkisfelagsskapurin eisini.

Menning av egnari ábyrgd

Ein serlig avtala er galdandi fyri ráevnaðikið. Eitt tað síðsta, sum Poul Schulter framdi sum forsætisráðharri, var at geva føroyingum rættin til ráevnini í undirgrundini. Tað var í 1992. Ein samsvarandi viðtøka var sett í gildi í Grønlandi við sjálvstýrisskipanini í 2009. Tað merkir, at móguligar inntøkur frá ráevnunum í undirgrund-

ini eftir fyrstu 75 milliónum krónurnar árliga verða býttar javnstórt, so Grønland fær helmingin, og Danmark fær hin helmingin, sum mótróknar tað í ríkisveitingini. Tað verður galdandi til ríkisveitingin er burtur. Stóri spurningurin er, hvat hendir tá. Í sjálvstýrisavtaluni stendur einans, at partarnir skulu samráðast, um tað hendir. Bæði tann føroyski lögmaðurin og grønlendski landsstýrisformaðurin hava vísjónir fyri ríkisfelagsskapin í framtíðini. Báðir mæla rundan um orðini sjálvstýri, suverenitet og limaskap í ST. Men samstundis brúka teir orðingar um eitt serstakt stjórnskipanarlag ella ein felagsskap, sum ikki hevur sama skap, sum nakað vit kenna frammanundan, men sum vit menna í felag.

»Eg haldi, at lögfrøðiliga karmarnir í ríkisfelagsskapinum geva so tórar móguleikar fyri at menna eina ábyrgd innan fyri sjálvstýri, at tørvur er ikki á nýggjum. Vit høvdu eina stóra og víðfevnda kommissión, sum skipaði viðurskiptini í Grønlandi. Vit hava víst á øll økini, og vit hava havt eina tilgongd, har tað tibetur stendur før-

oyingum og grønlendingum í boði at gera av, hvat skal henda í framtíðini. Soleiðis skal tað vera.

»Eru tað so um 10 ella 20 ár eitt ynski um at tosa um sjálvstøðug ríki, so mugu vit fyrihalda okkum til ta kjakið. Um Grønland og Føroyar vilja vera sjálvstøðug lond, so er avgerðin teirra. Men tá eg lesi samrøðurnar, tú hevur gjørt um hetta málið, er tað ikki tað, eg lesi. Eg haldi, at Grønland og Føroyar vilja heldur menna seg alt tað, tey kunna, innan fyri sjálvstýrið. Tað eru jú risastórar uppgávur, sum tey átaka sær. Eg síggi tveir pragmatiskar leiðarar, sum innarliga vilja gera sítt besta fyri teirra land og taka málsøkini heim.

Teir tosa eisini um hesa vísjónina millum sjálvsræði og ríkisfelagsskap. Ein ríkisfelagsskap, sum er meira víðfevndur enn tann, vit hava nú, men sum kortini ikki er fult sjálvstýri – okkurt sjálvstýri, sum trívist í einum felagsskapi við javnsettum londum.

»Eg síggi ikki Danmark sum part av einum samveldi ella nøkrum, sum minnir um tað. Vit hava ein sterkan ríkisfelagsskap við støði í grundlógini. Tað er torført

hjá mær at siga, hvat tekur seg upp um 20 ár.

Ríkisfelagsskapurin í heiminum

Hvat hevur ríkisfelagsskapurin at týða fyri Danmark úti í heimi? Hvat hevur tað at týða fyri okkara viðurskipti í ES, til USA og hini stórveldini?

»Ríkisfelagsskapurin ger okkum øll eitt sindur størri, enn vit annars høvdu verið. Tað gagnar okkum øllum. Danmark er eisini nakað fyri seg, tí vit hava ein uttanríkispolitik, umframt tað artiska, sum gevur okkum eitt umdømi í heiminum, og sum vísir, at vit eru eitt land, ið tekur ábyrgd. Tað er eingin ivi um, at ríkisfelagsskapurin ger okkum øll eitt sindur størri og sterkari í heiminum.

Hvat er tað mest umráðandi? Hvar kemur áhugin frá samstarvsfeløgnum? Tað áhugaverda við tí artiska er, at tað hevur týðning fyri mest sum øll í heiminum, sama um tað er Korea, Kina ella USA. ES hevur sýnt serligan áhuga, sum Kuupik Kleist eisini vísti á.

»Ja, Grønland hevur tikið samstarvið upp við ES, har vit eru við at menna kar-